

Dvije tradicije na Visu i Lastovu o pojavi napuljsko-aragonske flote

Marin Lucianović

U drugoj polovici XV stoljeća došlo je do ratnih zapletaja između Mletaka i grada Ferrare radi nekih venecijanskih teritorijalnih pretenzija. Ferrari je priskočio u pomoć Napulju, gdje je tada vladala aragonska soredna grana, a tek g. 1504. pripojio ga je španski kralj Ferdinand svojoj državnoj tvorevini. Napuljsko-aragonska flota ušla je g. 1483. u Jadransko more, kako bi napala mletačko ratno brodovlje, koje se je ustručavalo upuštati se u borbu. Stoga je spomenuta flota opkolila dobro utvrđeni grad Korčulu i izvršila napad, koji je ostao bezuspješan. Nato je napuljsko-aragonsko brodovlje napustilo daljnju opsadu i otplovilo na mletački Vis, gdje se je posada, sastavljena najvećim dijelom od Katalonaca, iskrcala u namjeri pljačke. Aleksandar Gazzari navada prema historičaru Sabbellico, da je posada razrušila Velje Selo na Visu i pobila sve što nije moglo pobjeći. Akademik Dr Grga Novak¹ cijeni da je Gazzari u tome pretjerao, smatrajući nemogućim da je pučanstvo poklano, već da će to Gazzari biti uzeo iz narodne pjesmice, u kojoj pjetao sa vrha crkve pjeva:

- »Kukurijeku Velje Selo
- »Do tri dana neveselo
- »Doće Turci-Katalani
- »Ostat ćete svi poklani.

Zanimljivo je da na ostrvu Lastovu još i danas kola slična mistikom obavijena tradicija, koja pronosi da je katalonska flota, nemogavši osvojiti Korčulu, htjela napasti Lastovo, ali da su seljani u crkvenom ophodu bosonogi propješačili do najvećeg brda Hum, pa usljed njihovih molitava da je nastalo veliko nevrijeme i oblak da je sakrio brodove, koji su isčezli. U vezi s ovom predajom na Lastovu još kola pjesmica, koja se prenosi s generacije na generaciju:

- »Kukurijeku Gornje Selo
- »Do tri dana neveselo
- »Eto idu Katalani
- »Ostat ćete svi poklani.

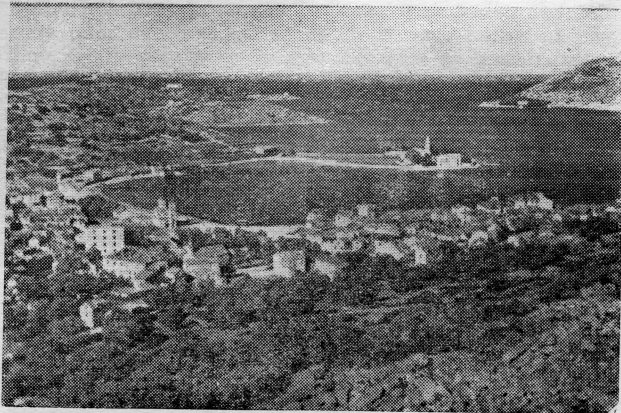
Ovako smo je mi čuli pronositi u svom djetinjstvu, a ovako ju je pričao i pokojni Kuzma Skratulja, veoma bistri Lastovac, koji je, dobro bio upoznat sa svime što se je prenosilo o historiji otoka.

Do lastovske tradicije došlo je vjerojatno usljed toga što je napuljsko-aragonska flota prošla kroz korčulansko-lastovski kanal, ploveći prema Visu. Lastovci, dobro poznati događajima oko Korčule, pobojali su se valjda da se posada ne bi iskrcala na njihov otok ili na ostrvo Sušac, gdje su obično držali dosta sitne stoke. Stoga je pučanstvo priredilo crkveni ophod, a pošto su valjda oblačni gonjeni vjetrovi sakrili brodove ispred njihovih očiju, nastalo je prepričavanje o tobožnjopropasti flote.

Ne može se tačno znati, da li je lastovska pjesmica nastala izvorno na ostrvu ili je bila kopirana od viške uz izmjenu lokaliteta, koje je na Visu bilo poharano od Katalana odnosno koje je na Lastovu trebalo da bude opljačkano. Skloni smo prihvatiti ovo zadnje mišljenje. Kada je prošlo stanovito vrijeme i tijekom događaja izbljedio, Lastovci su vjerojatno poprimili stihove sa susjednog Visa i mjesto »Velje Selo« umetnuli »Gornje Selo« (današnja Gornja Banda), te izostavili ime Turaka.

Kada se komparira viška i lastovska tradicija sadržana u gornjim stihovima dolazi se do zaključka da su Lastovci bili bolje poznati historiskim događajima, obzirom da oni spominju samo Katalane a ne Turke-Katalane, kako to čine Višani. Turci naime nemaju ništa zajedničkog sa Katalanima, pod kojima se imadu razumjeti Napuljci.

Pop Antun Nikolin iz Lastova također je pravilno nazvao Napuljce Katalanima bez turskog privjeska. On

Vis

je u svom testamentu iz g. 1467.,² kojim je dotirao beneficij crkve sv. Marije na Grži, još prije osnovan od popa Marina Vlahanovića g. 1439., kazao u prevodu sljedeće: »Ja Don Antun Nikolin, Lastovac«, idući radi spasa svoje duše iz Rima preko Napulja radi oslobođenja svog čeka Marina iz ruka Katalana sa galijske, čim svoju oporuku . . .«. Ovaj je svećenik dakle morao ići u Napulj, gdje je stacionirala napuljsko-aragonska flota, koju su onda nazivali katalonskom iz razloga, koje ćemo niže navesti.

Katalonija je prestala postojati kao posebna država još u XII stoljeću, fuzionirajući se sa Aragonijom, a ova se je g. 1479. ujedinila sa Kastilijom. Katalonci kao veoma vrijedni pomorci služili su kao plaćenici u raznim flotama, a njima se je regrutirala i napuljsko-aragonska flota, radi čega su mediteranski narodi njezine podvige pripisivali Kataloncima ili Katalanima i ovi su pod tim nazivom ostali u uspomeni na Visu i Lastovu.

Prisustvo ove mornarice u Jadranskom Moru zabilježio je i dubrovački Anonimus,³ koji pod g. 1483. navođa u prevodu slijedeće: »Na molbu markiza od Ferrera ušla je u Mletački zaljev (Jadransko more o. p.) armada kralja Feranda u svrhu da ošteti venecijanski teritorij. Vrhovni kapetan ove armade bio je kraljev sin Federiko, a brojila je 90 galijskih, 40 brodova, velikih lađa i karavela, ukupno 130 jedara. Stigla je pod Korčulu, upustila se u borbu i malo je falilo da je nije osvojila. Kada bi bili ponovno navalili, bili bi je zauzeli, ali oni to nijesu htjeli. Govori se da je gospodin Federiko bio potkupljen od Mlečana i da radi toga nije htio nastaviti borbu. Na drugim mjestima nije učinio nikakvu štetu, osim što je išao iz luke u luku za Mlečanima u daljini od 50 milja i progonio ih sve do Hvara«.

Kako se iz gornjeg vidi Anonimus ne spominje pljačkanje Visa, dapače ga isključuje, kada kaže da Federikova armada nije učinila štete drugim mjestima. Ovo neslaganje između Anonimusa i mletačkog historičara Sabellico moglo bi se protumačiti činjenicom da na Visu zbilja nije bilo velike štete, kako to misli akademik Dr Grga Novak.

Neki Lastovci smatraju da je pojava Katalana dala povoda pokladnom običaju, koji se vrši na zadnji dan pokladnog vremena. Oni su to servirali dopisniku zagrebačke revije »Globus«, koji je u broju od 18. 3. 1962. nekritički to prihvatio, davši lastovskom pokladnom prikazu nemoguću povod. Iz njegova članka slijedi da su Katalani, osvojivši grad Korčulu (sic), poslali na Lastovo izaslanika da pozove mještane na predaju, što su ovi odbili, a poslanika zadržali. U toliko se je katalonska flota uputila prema Lastovu, ali je bila progutana od nastale oluje. Tada su Lastovci — kaže se u članku — uzeli katalonskog poslanika, proveli ga kroz mjesto na magarcu, spustili (culjali) ga tri puta na konopu sa brda u dolinu i napokon zapalili.

Kako smo u početku spomenuli tradicija postoji, ali ne ovako iskrivljena. Prije svega spaljivanje poklada nije nikakav specijalitet Lastova, jer se on spaljuje u svim karnevalskim priredbama, pa prema tome ne znači reminiscenciju na neki historijski događaj, već se prema kršćanskom shvatanju hoće time simbolički da prestavi komunističku grijehu, počinjenih za vrijeme pokladnog perioda. Originalnost lastovskog običaja ispoljava se u povorci,

ratnom plesu i culjavanju. Ono što se u članku iznosi da bi Lastovci bili spustili na konopu (culjali) tobožnjeg katalonskog poslanika, nije uopće izvedivo, pošto je nemoguće spustiti čovjeka normalne težine na konopu dugom oko 300 m, koji bi usljed velikog tereta pukao. Osim toga takvo mučenje čovjeka bilo bi i za ona vremena previše okrutno, pa to ne bi bio dozvolio ni dubrovački knez na Lastovu. Nadalje prof. Melko Lucianović u svojoj radnji o lastovskom pokladnom običaju publiciranoj u zagrebačkom »Slovincu« g. 1881.⁴ ne dovodi u vezu postojanje pokladnog običaja sa spaljivanjem katalonskog poslanika, jer dotična tradicija nije postojala onako kako ju je »Globus« iznio, kao što nije postojao ni govorni dio lastovske pokladne drame, što je umetak novijeg vremena.

U »Narodnoj umjetnosti« za g. 1962. publiciran je rad Bonifačić Rožin Nikole,⁵ suradnika instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu pod naslovom: »Lastovska pokladna drama«, u kojem pisac naučno obrađuje lastovski karnevalski običaj. On ovu tobožnju predaju, iznesenu u »Globusu« niti pobija, niti usvaja, već je samo registri- ra, dok naprotiv sasvim opravdano opovrgava sadržaj druge navodne mjesne predaje prema kojoj je pokladna povorka prikaz borbe Lastovaca sa Turcima, do koje je tobože došlo na Lastovu u Petrovu Docu.

Počevši od dolaska Turaka u Albaniju sredinom XV stoljeća historija Lastova protkana je neprestanom borbom mještana sa albanskim Turcima, ali se ona nije nikada vodila na kopnu već na moru. Albanski gusari više puta su se primicali ostrvu radi pljačkanja stoke i zarobljavanja ljudi u svrhu dobijanja otkupnine sa strane rodbine, a Lastovci su svojim oružanim brodogovima napadali njihove fuste (manje ratne brodove) i nekoliko puta odnijeli pobjedu, radi čega su od dubrovačke vlade bili pohvaljivani i nagrađivani. Dakle ne kopno već more bilo je polje njihovih borbi i uspjeha, pa je tobožnja tradicija o okršaju u Petrovom Docu lišena svake historiske osnove.

¹ Anali historijskog instituta u Dubrovniku, godina I, svezak I, rad: »Obnova i naseljavanje otoka Visa nakon haranja Katalonaca g. 1483«.

² Dubrovački arhiv. Knjiga testamenata lastovskog arhiva u omotu za g. g. 1483—1549.

³ Anales Ragusini Anonimi — Jug. akademija — Zagreb — svezak 14.

⁴ »Slovinc« od g. 1881. str. 96—98.

⁵ Narodna umjetnost za g. 1962., str. 98—108.

Dozije pjesme Branimira Družković

Staci ribac

*Sva jutra
razotkerio je
i razapeo
nad ribljim repovima.
Stopala ostavio je
usječena u
zapnenac bridine.
U bladu ribljih zjena
dočekao je starost . . .
Na žalnu pronašli smo
pregrišt sijede kose
pomiješane s algama . . .*

Čelična kutija

*Kad bi mogla, kad bi znaia
Sumama more pokloniti
I tebe,
mornaru najljepši,
Mornaru tvrda smijeha,
mišica širokih,
Smjestiti među jablanove
i vrbe . . .
Jedra tvoje ljubavi
U čeličnoj kutiji života
Krstarila bi
Na vodopadima bola . . .
Mornaru najljepši!*